

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΧΡΥΣΑΦΟΥ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΟΥ  
ΕΝΑΤΟΣ ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΩΔΙΞ

Ὁ Παναγιώτης Χρυσάφης ὁ νέος (ὁ παλαιός Χρυσάφης, ὁ Μανουήλ, ζεῖ στὰ χρόνια τῆς Ἀλώσεως), ἀμμάζει ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος, ἴσως ὡς κάποια χρονιά στὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1680-1690. Ἀπὸ νεότερες ἐρευνες καὶ δημοσιεύματα εἴμαστε σέ θέση νά πληροφορηθοῦμε ὅ,τι εἶναι γνωστό σήμερα γι' αὐτόν<sup>1</sup>. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ πηγάζουν κυρίως ἀπὸ τὴ χειρόγραφη παράδοση καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ δικά του αὐτογράφα, τῶν μαθητῶν του, ἀλλὰ καὶ κατοπινῶν ἐραστῶν τῶν ποιημάτων του τῶν ὑμνολογικῶν καὶ μουσικῶν, πού φρόντισαν νά τὰ συμπεριλάβουν στὶς δικές τους συλλογές. Εἶναι δέ ὁ Παναγιώτης Χρυσάφης ἀπὸ τοὺς πρώτους κρίκους μιᾶς μεγάλης ἀλυσίδας σπουδαίων μουσικῶν στὴν Κωνσταντινούπολη<sup>2</sup>, πού ἐπηρέασε ἀποφασιστικὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ψαλτικῆς τέχνης στὰ σύγχρονά του, ἀλλὰ καὶ στὰ κατοπινὰ ἀπὸ αὐτόν, χρόνια.

Τελευταία καὶ πιὸ ολοκληρωμένη προσωπογραφία γιὰ τὸν πρωτοψάλτη αὐτόν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, δηλαδή τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, εἶναι αὕτη πού δημοσιεύτηκε στὸ πρόγραμμα τοῦ Μεγάλου Μουσικῆς Ἀθηνῶν γιὰ τὸν κύκλο συναυλιῶν «Μελουργοὶ τοῦ ΙΖ' αἰῶνα» τῆς περιόδου 1995-1996, γραμμὴν ἀπὸ τόν

---

1. Τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: Chr. Patrinelis, «Protopsaltai, Lampadarioi, and Domestikoi of the Great Church during the Post-Byzantine Period [1453-1821]», *Studies in Eastern Chant*, τ. III, London 1973, σσ. 150-152· Μαν. Χατζηγιακουμῆς, *Μουσικὰ χειρόγραφα Τουρκοκρατίας (1453-1832)*, τ. 1, Ἀθήνα 1975, σσ. 404-411· τοῦ ἰδίου, *Χειρόγραφα Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς 1453-1820*, Ἀθήνα 1980, σσ. 33-34, 86, 130-131, καὶ φωτογραφικὰ δείγματα 31, 41· Γρ. Θ. Στάθης, *Ἡ δεκαπεντασύλλαβος Ὑμνογραφία ἐν τῇ Βυζαντινῇ Μελopoιῖᾳ*, Ἀθήνα 1977, σσ. 115-116· τοῦ ἰδίου, *Οἱ ἀναγραμματισμοὶ καὶ τὰ μαθήματα τῆς Βυζαντινῆς μελοποιΐας*, Ἀθήνα 1979, σσ. 52-53. Στόν Γρ. Θ. Στάθην, *Τὰ χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Ἅγιον Ὅρος*, τ. Β', Ἀθήνα 1976, καταλογογραφοῦνται ἀναλυτικὰ δύο ἀπὸ τοὺς αὐτογράφους κώδικες τοῦ Παναγιώτη Χρυσάφη, ὁ Ξενοφ. 128 καὶ ὁ Παντελ. 993. Ἀκόμη, στόν Γ' τόμο τοῦ ἰδίου ἔργου (Ἀθήνα 1993), σσ. 671-678, ὅπως καὶ στὸ παραπάνω μνημονευθέν *Ἡ δεκαπεντασύλλαβος*, σ. 116, σημ. 5, τὸ ξεκαθάρισμα γιὰ τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα τοῦ νέου Χρυσάφη. Γιά μιὰ τελευταία πλήρη προσωπογραφία περὶ τοῦ νέου Χρυσάφη ἀμέσως παρακάτω.

2. Ἡ ἀλυσίδα αὕτη ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν Γεώργιο Ραιδεστηνό τόν Πρωτοψάλτη, κοντὰ στόν ὁποῖο μαθήτευσε ὁ Χρυσάφης (ὅπως ὁ ἴδιος ἀναφέρει), συνεχίζεται μὲ τὸν Παναγιώτη Χρυσάφη, κατόπιν ὑπάρχει ὁ μαθητὴς του Γερμανός Νέων Πατρῶν καὶ οἱ «φοιτητές» τοῦ Γερμανοῦ Μπαλάσιος Νομοφύλαξ καὶ Κοσμᾶς Ἰβηρίτης ὁ Μακεδόνας. Ὁ Κοσμᾶς ὑπῆρξε δάσκαλος τοῦ Δαμιανοῦ Βατοπεδινοῦ πού μνημονεύεται πάλι σάν δάσκαλος τῶν Πολιτῶν μουσικῶν καὶ κυρίως τοῦ Παναγιώτου Χαλάτζογλους Πρωτοψάλτου, αὐτός τοῦ Ἰωάννου Τραπεζουντίου, κατὰ σειράν δομestίχου, λαμπαδαρίου καὶ πρωτοψάλτου καὶ δασκάλου τῶν Δανιὴλ πρωτοψάλτου, Πέτρου λαμπαδαρίου καὶ Ἰακώβου ἐπίσης κατὰ σειράν δομestίχου, λαμπαδαρίου καὶ πρωτοψάλτου. Ἡ ἀλυσίδα συνεχίζεται μὲ τὸν Πέτρο Βυζάντιο πού ἔλασε ὁμοίως ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ ἀξιώματα, ἀφοῦ μαθήτευσε στόν συνονόμάτο του λαμπαδάριο, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς μεταγενέστερους, Μανουήλ, Γρηγόριο καὶ Κωνσταντῖνο, τοὺς πρωτοψάλτες. Στοιχεῖα γιὰ ὅλα αὐτὰ στὴ βιβλιογραφία τῆς προηγούμενης ὑποσημείωσης.

καθηγητή τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γρ. Θ. Στάθη. Στήν παρουσίαση αὐτῆ τοῦ προσώπου καί τοῦ ἔργου τοῦ μελουργοῦ, πού ὑπῆρξε ἀπό τοὺς σπουδαιότερους τῆς ἐποχῆς του, μπορεῖ νά ἀνατρεῖξει ὁ κάθε φιλομαθῆς γιά τήν ἐνημέρωσή του.

Οἱ αὐτόγραφοι κώδικες τοῦ Παναγιώτη Χρυσάφη, ὅπως ἀναφέρονται στήν τελευταία αὐτῆ ἐργασία, ἀνέρχονται σέ ὀκτώ, ἀπό τοὺς ὁποίους οἱ ἔξι στόν ἐλλαδικό κῶρο καί οἱ δύο ἐκτός. Αὐτοὶ εἶναι:

1. Πατριαρχική Βιβλιοθ. Ἱεροσολύμων, Νέα Συλλογή, ἀρ. 4, ἔτ. 1655.
2. Ἁγιον Ὅρος, Μονή Ξενοφ. 128, ἔτ. 1671.
3. Βιβλ. Κιέβου 78 Λ, ἔτ. 1671.
4. Ἀρχαιολ. Μουσείο Ἀλμυροῦ 15, ἔτ. 1672.
5. Ἁγιον Ὅρος, Μονή Ἰβήρων 1224, περ. 1675.
6. Ἁγιον Ὅρος, Μονή Ἰβήρων 1097, περ. 1675.
7. Ἁγιον Ὅρος, Μονή Παντελεῆμ. 993, περ. 1680.
8. Ἀθήνα, Ε.Β.Ε. 947, ἔτ. 1680.

Κατά τή διάρκεια μιᾶς ἔρευνας στά microfilms τῶν χειρογράφων τῆς μονῆς Μ. Λαύρας στό Πατριαρχικό Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν τῆς Θεσσαλονίκης, γιά τίς ἀνάγκες τῆς ἐκπόνησης τῆς διδακτορικῆς μου διατριβῆς, μεταξύ τῶν ἄλλων αὐτογράφων πού βρῆκα — ἀγνωστων ἕως σήμερα — ἐπωνύμων δασκάλων τῆς ψαλτικῆς, διαπίστωσα ὅτι ὁ κώδικας Η 118 ἀποτελεῖ τό ἔνατο ὡς σήμερα γνωστό αὐτόγραφο τοῦ παραπάνω ψάλτου, μελοποιοῦ καί δασκάλου τῆς ψαλτικῆς τέχνης. Δύο ἐσωτερικές μαρτυρίες, μία ἄμεση καί μία ἔμμεση, ὁ γραφικός χαρακτήρας, ἡ διακόσμηση τῶν πρωτογραμμμάτων καί οἱ ἀνθολογούμενες συνθέσεις φανερώνουν στόν προσεκτικό ἀναγνώστη τόν γραφέα τοῦ κώδικα.

### Ὁ κώδικας

Στόν κατάλογο τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας<sup>3</sup> καί στή σελίδα 118 δίνεται σύντομη περιγραφή τοῦ ὑπ' ἀριθμόν Η 118 χογφ. τῆς μονῆς ὡς ἑξῆς:

#### *Η 118. Μουσικόν*

*Χαρτ. 14x10 αἰῶν ιη' φ. 243*

1. *Μαθημάτων τοῦ Ἑσπερινοῦ, ὄρθρου καί λειτουργίας καί εἰρμοὶ καλοφωνικοί.*
2. *ἐν φ. 104β «Πολυχρονισμός εἰς τόν ἀγιώτατον καί μακαριώτατον ἡμῶν αὐθέντην καί δεσπότην ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἀγιωτάτης καί Θειοτάτης ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ ἀγίου καί Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ καί Ραιθιοῦ, Χωρῆς ἀγίας Βάτου καί πάσης γῆς Μαδιὰμ Κυρίου Ἀνανία».*

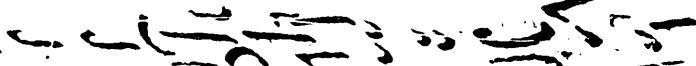
Ὅμως πέρα ἀπ' αὐτά, ἡ μελέτη τοῦ κώδικα ἔδειξε πῶς στό φ. 117α ἀρχίζει ἡ μελοποίηση τοῦ Ἀμώμου μέ τήν ἐξῆς δήλωση: *ἄμωμος ψαλλόμενος εἰς τοὺς κοιμηθέντας ὅστις κεκαλλώπισται παρ' ἐμοῦ Χρυσάφου πρωτοψάλτου τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας.* Ἐπίσης στό φ. 124β ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: *τρισάγιον τοῦ βήματος ἡμέτερον.* Σ' αὐτές τίς δύο περιπτώσεις τά μέλη πού ἀνθολογοῦνται εἶναι ἀναμφίβολα τοῦ Παναγιώτη Χρυσάφη. Ἀλλά καί ἡ γραφή εἶναι τοῦ Χρυσάφη, ὅπως τῆ γνωρίζου-

3. *Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας (τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει).* Συνταχθεῖς ὑπό Σπυρίδωνος Λαυριώτου ἱατροῦ, ἐπεξεργασθεῖς δέ καί διασκευασθεῖς ὑπό Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως, Paris 1925.

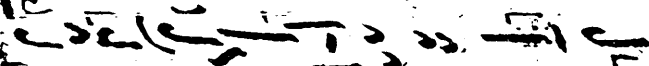


ἄνωμος ψαχόμενος εἰς τοὺς  
κοιμηθῆντας, ὅστις κεκαλόπι  
σαι πρὸς χρυσάφου πρῶτοψαχ

Τὸς ἄνωμος ἐκκησι: ηχ



ἄνωμοι οἱ οἱ ε ε γ ο δ ω



α κ η λ ο υ ι η θ ε ρ ο



π ρ ο σ κ ρ ο υ ε δ ο δ ο



οἱ α β γ δ ε κ α ε ο ο μ α



ρ ο ν σ ο υ α κ η λ ο υ ι η θ ε ρ ο



π ρ ο σ κ ρ ο υ ε δ ο δ ο

οἱ α β γ δ ε κ α ε ο ο μ α

ρ ο ν σ ο υ

με από τὰ ἄλλα του χειρόγραφα ἂν καί στόν κώδικα τῆς Λαύρας ἀρκετές σελίδες μοιάζουν νά μὴν ἔχουν τὴν ἐπιμέλεια μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἔχει συνηθίσει στὰ ὑπόλοιπα αὐτόγραφα του, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀξία μνημειακή<sup>4</sup>.

Ἀρχικά παρατηροῦμε ὅτι τὸ αἰὼν ιη' τοῦ καταλόγου πρέπει νά μετατραπῆ εἰς αἰὼν ιξ', μᾶς καί τὸ 1700 ὁ Χρυσάφης σίγουρα δέν ζεῖ πιά<sup>5</sup>. Κατόπιν πρέπει νά ποῦμε ὅτι τὸ χειρόγραφο δέν εἶναι πλήρες, οὔτε γράφεται στό σύνολό του ἀπό τόν Παναγιώτη Χρυσάφη. Πιό συγκεκριμένα, τὰ φφ. 1α-8β δέν προέρχονται ἀπό τὴ γραφίδα του. Ἀπό τὸ φ. 9α καί ἐξῆς, γραμμένα ἀπὸ τὸ χέρι του, συναντοῦμε τὸ τέλος ἑνὸς χερουβικοῦ καί ἀκολουθῶς καί ἄλλα χερουβικά σέ διαφόρους ἤχους. Τὸ χάσμα ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δύο φύλλα (8β-9α) εἶναι φανερό στόν κώδικα, ἄρα οὐσιαστικά τὸ χειρόγραφο εἶναι ἀκέφαλο καί μάλιστα τὰ πρῶτα φύλλα γράφηκαν ἀπὸ μεταγενέστερο γραφέα σέ μιά προσπάθειά του νά καλύψει τὰ ἀπολεσθέντα φύλλα τοῦ Παναγιώτη Χρυσάφη.

Πράγματι, ὁ ἄγνωστος συμπληρωτὴς ἀνθολογεῖ τὰ χερουβικά πού ἐξέπεσαν, σταματώντας στὴ φράση *...ἀγγελικαῖς ἀοράτως...* σ' αὐτὸ τοῦ τρίτου ἤχου, γιὰ νά συνεχιστεῖ τὸ μέλος (*δορυφοροῦμενον...*) ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Χρυσάφη στό ἐπόμενο φύλλο. Τὸ πρᾶγμα ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπὸ τὴν ἀρίθμηση τῶν τετραδίων: κάτω ἀριστερὰ στὴν ὠα τοῦ φ. 9α ἀρχίζει τὸ β' τετραδίου καί καθὼς τὰ τετραδία παρακάτω εἶναι ὀκτάφυλλα καταλαβαίνουμε ὅτι τὸ πρῶτο ὀκτάφυλλο τοῦ Χρυσάφη, πού σίγουρα θά περιλάμβανε καί μιά ἀρχικὴ ἐπιγραφή, ἐξέπεσε.

Δέν εἶναι ὁμως μόνο αὐτὸ τὸ ἄξιο προσοχῆς. Ἄλλο ἓνα χάσμα διακρίνεται μετὰ τὸ φ. 124β. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ καί μετὰ διακόπτεται ἡ ἀρίθμηση τῶν τετραδίων καί ἀλλάζει καί ὁ ἀριθμὸς τῶν σειρῶν σέ κάθε σελίδα, ὁ γραφεὴς ὁμως παραμένει ὁ ἴδιος. Πιθανότατα λοιπὸν ἔχουμε δύο ξεχωριστὰ χειρόγραφα τοῦ Παναγιώτη Χρυσάφη πού, εὐρισκόμενα σέ ἄσχημη κατάσταση, συνενώθηκαν ἀπὸ κάποιον μεταγενέστερο (ἴσως μαθητὴ του) σέ ἓνα.

Ὁ κώδικας περιλαμβάνει σέ χαλαρὴ διάταξη (δέν ἀκολουθεῖται δηλαδή πάντα ἡ σειρά τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ νυκτιήμερου), μελοποιήσεις διαφόρων ἕμνων, κυρίως ὁμως καλοφωνικῶν μαθημάτων παλαιῶν δασκάλων καί τοῦ ἰδίου τοῦ Χρυσάφη τοῦ νέου. Ἀπὸ τὴ Θ. Λειτουργία περιέχονται κάποια χερουβικά καί κοινωνικά, ἓνα τρισάγιο καί τὰ μέλη τῆς Θ. Λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου, ἐνῶ ἀπὸ τόν Ἑσπερινὸ λίγα μέλη (*Nūn αἰ δυνάμεις καί Γεύσασθε...*) τῆς ἀκολουθίας τῶν Προηγησμένων Δώρων, τὰ ὀκτὼ ἀναστάσιμα Θεοτοκία καί ἡ ἀρχικὴ μόνον φράση τοῦ *Μακάριος ἀνὴρ* στό τέλος τοῦ χειρογράφου. Ἀπὸ τόν Ὅρθρο ὑπάρχουν τὰ ἔνδεκα ἐωθινὰ δοξαστικά, ὁ ἄμωμος, ἓνα πασαπνοάριο τοῦ εὐαγγελίου τοῦ ὄρθρου τοῦ Γαζῆ καί οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τῆς Τιμωτέρας.

Στὸ φ. 12β πρωτοπαρουσιάζεται τὸ ὄνομα «Χρυσάφης» πρὶν ἀπὸ τὴ μελωδία

4. Ἐγχρωμες φωτογραφίες ἀπὸ θαυμάσιας τέχνης κώδικες τοῦ Χρυσάφη (κυρίως τὸν Ξενοφ. 128 καί τὸν Ἱεροσ. Ν. Συλλογὴ 4) εἶναι συγκεντρωμένες στὴν προσωπογραφία τοῦ Γρ. Θ. Στάθη πού μνημονεύσαμε. Δέν εἶναι ἀσφαλῶς γνωστό, ἂν οἱ ὀλοσέλιδες μικρογραφίες τῶν κωδικῶν αὐτῶν εἶναι δημιουργήματα τῆς δικῆς του καλλιτεχνίας ἢ ἔγιναν ἀπὸ ἄλλον κατ' ἀνάθεση. Πάντως καί αὐτὸ ἂν ἰσχύει, ἡ τεχνικὴ, καθαρὴ καί εὐκολοδιάβαστη γραφὴ του, τὰ ζωηρὰ χρώματα, τὰ καλαισθητὰ πρωτογράμματα καί οἱ διακοσμητικὲς ταινίες (ἐπίτιτλα) πού κομοῦν πραγματικά τίς σελίδες τῶν χειρογράφων του, ἀλλὰ καί ἡ φροντίδα του νά γίνουν οἱ μικρογραφίες, τὸν κατατάσσουν στοὺς σπουδαιότερους καλλιτέχνες αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆς πολιτιστικῆς δημιουργίας.

5. Βλ. τὴ μνημονευθεῖσα προσωπογραφία τοῦ καθηγητοῦ Γρ. Θ. Στάθη, σ. 11.

ἐνός χειρουβικοῦ: τοῦ αὐτοῦ κύριος Χρυσάφι καὶ μαῖστορος. Λίγο μετὰ, στό φ. 25β, ἡ ἐπιγραφή εἶναι σαφέστερη: τὸ παρὸν χειρουβικὸν ποίημα τοῦ αὐτοῦ [Χρυσάφου] πρωτοψάλτου... Οἱ δύο ἐπιγραφές δημιουργοῦν μιὰ σύγχυση. Ὁ χαρακτηρισμὸς «μαῖστορ» ἀποδίδεται ἀπὸ τὴ χειρόγραφη παράδοση στὸν παλαιὸ Χρυσάφι, τὸν Μανουὴλ (λαμπαδάριο τοῦ εὐαγοῦς βασιλικοῦ κλήρου μέχρι τὴν Ἰωάννην Ἀλωση), ἐνὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοψάλτου μᾶς ὁδηγεῖ στὸν νέο, τοῦ ἰς ἑαυτοῦ αἰῶνος. Χαρακτηρίζει ὁ γραφεὺς τὸν ἑαυτό του ὡς μαῖστορα ἢ τὸ χειρουβικὸν στὴν πρώτη περίπτωση ἀνήκει στὸν παλαιό; Κι ἂν εἶναι ἔτσι, τότε γιατί γράφει μετὰ, τοῦ αὐτοῦ πρωτοψάλτου; Ἴσως μόνον ὁ παραλληλισμὸς τῶν συνθέσεων μπορεῖ νὰ λύσει τὴν ἀπορία.

Ὁ Χρυσάφης ἀνθολογεῖ στὸν κώδικα συνθέσεις παλαιῶν ἀλλὰ καὶ σχεδὸν συγχρόνων του μελουργῶν. Ἔτσι βρίσκουμε «ποιήματα» τοῦ Ἡθικοῦ, Κουκουζέλου, Κορώνη, Κλαδά, Μανουὴλ Χρυσάφου, Μανουὴλ Γαζῆ, Γαβριὴλ ἱερομονάχου, Ἰωάσαφ τοῦ νέου Κουκουζέλη καὶ φυσικὰ δικὰ του.

Ἰδιαιτέρη μνεῖα πρέπει νὰ γίνει γιὰ τὴν ἐνότητα πού ἐπιγράφεται ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγιῶ τῶν ἡχημάτων (φ. 210β κ.έ.), στὴν ὁποία περιλαμβάνονται τὰ ὀκτὼ δογματικὰ θεοτοκία τῆς Ὀκτωήχου με παρεμβολὴ κρατήματος πρὶν τὴν τελικὴ τους φράση. Τὸ γεγονός δὲν εἶναι συνηθισμένο. Στὶς ἀρχές τῶν Παπαδικῶν<sup>6</sup> μετὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπιγραφή συγκεντρώνονται οἱ ἀρχαῖες μουσικὲς φράσεις στιχηρῶν ἰδιομελῶν ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστά τῆς ἀσματικῆς πράξης, ὅπως τὰ ἕνδεκα ἐωθινὰ δοξαστικά, ταξινομημένες κατ' ἤχον, γιὰ νὰ χρησιμεύουν στὴ διδασκαλία τῶν μαθητῶν καὶ στὴν ἀσφαλέστερη ψαλμῶδηση τῶν ἡχῶν. Ἡ χρῆση ἐδῶ τῶν δογματικῶν θεοτοκιῶν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ (ἐπίσης πολὺ γνωστῶν καὶ συχνὰ ψαλλομένων ὕμνων πού ἐξαντλοῦν τὴν ὀκταηχία) φανερώνει πρωτοτυπία, ἀλλὰ πιθανότατα καὶ τὴ διδασκατικὴ πρακτικὴ τοῦ Χρυσάφου.

Τέλος, στό φ. 104β κ.έ., περιέχεται, ἄγνωστο ἀπὸ ἄλλου, τὸ Πολυχρόνιο πού μνημονεύει ὁ ἔντυπος κατάλογος καὶ ἀναγράψαμε παραπάνω. Τὸ κείμενο τοῦ Πολυχρονίου, στό ὁποῖο περιέχεται τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνανία, εἶναι πολὺ βοηθητικὸ γιὰ τὴ χρονολόγησι τοῦ α' τμήματος τοῦ κώδικα αὐτοῦ. Ὁ Ἀνανίας ὁ Βυζάντιος ὑπῆρξε πρόσωπο μὲ πολυκύμαντὴ ζωὴ καὶ δράση, ἀλλὰ ὅπως φαίνεται καὶ μὲ ἀτυχεῖς ἐπιλογές<sup>7</sup>. Χρημάτισε ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου τὰ ἔτη 1661-1671. Προηγουμένως ὁμως, ἂν καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Πισιδία, εἶχε ἀνατραφεῖ στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ σίγουρα θὰ γνώριζε καλὰ τὸν Παναγιώτη Χρυσάφι, πού τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἦταν πρόσωπο μὲ μεγάλο κύρος, πρωτοψάλτης τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ καὶ δάσκαλος ξακουστός. Ἴσως νὰ ὑπῆρχε φιλικὴ σχέση ἀνάμεσα στοὺς δύο ἀνδρες καὶ αὐτὸ νὰ ὁδήγησε τὸν Ἀνανία ἀργότερα σὺν τῷ στείλει στὸν Χρυσάφι τὸ κείμενο τοῦ Πολυχρονισμοῦ τοῦ ἑαυτοῦ του (!) πρὸς μελοποίησι. Δὲν μελοποίησε ὁ Χρυσάφης αὐτοβούλως τὸν Πολυχρονισμό αὐτὸ, γιὰ τὸν ἀπλό λόγο ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸς πού προβλέπει ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξι ἀλλὰ ἓνα δημιούργημα αὐθαίρετο τοῦ Ἀνανία, ὁ ὁποῖος προσπάθησε νὰ ἐπιβάλοι καθεστῶς ἀνεξαρτητοποίησης τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή

6. Παπαδική: εἶδος κώδικα πού πρωτοεμφανίζεται τὸν 14ο αἰῶνα (κώδικας E.B.E. 2458 τοῦ ἔτους 1336), καὶ κατὰ κύριον λόγον περιέχει τίς μελοποιήσεις τῶν σταθερῶν μερῶν τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ νυχθημέρου (π.χ. κεκραγάρια, πασαπνοάρια, χειρουβικά, κοινωνικά κ.λπ.), πού στὴν πλειοψηφία τους προέρχονται ἀπὸ τὸ ψαλτήρι τοῦ Δαβὶδ. Στὶς ἀρχές τῶν Παπαδικῶν περιέχονται θεωρητικὰ κείμενα, οἱ *προθεωρίες*.

7. Ὅλες οἱ πληροφορίες γιὰ τὸν Ἀνανία πού παρατίθενται ἐδῶ ἔχουν ἀντληθεῖ ἀπὸ τὴ διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ λέκτορος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Σπυρ. Κοντογιάννη, *Τὸ Σιναϊτικὸν ζήτημα (ΙΣΤ' - ΙΘ' αἰ.)*, Ἀθήνα 1987.

στήν όποία ύπαγόταν<sup>8</sup>.

Η ύπαρξη του κειμένου αυτού στον κώδικα σε μελοποίηση του Χρυσάφη τοποθετεί τό α΄ τμήμα του χειρογράφου μετά τό 1661 ή και λίγο αργότερα, μετά τό 1663-1664. Ο Άνανίας έπαύθη όριστικά τό 1671, έζησε μέχρι τό 1692 και έκοιμήθη ως πρώην Σιναιού. Δέν θά πρέπει λοιπόν νά ύποθέσουμε ότι τό Πολυχρόνιο γράφτηκε στον κώδικά μας μετά τό 1671, άρα μπορούμε κατά προσέγγιση νά τοποθετήσουμε τή γραφή του α΄ τμήματος του κώδικα ανάμεσα στά χρόνια 1663-1671.

Μέ τίς πληροφορίες αυτές ολοκληρώνουμε τήν παρουσίαση του αυτόγράφου — ένατου στή σειρά και πιστεύουμε ότι στό μέλλον θά ανακαλυφθούν και άλλα— του Παναγιώτη Χρυσάφη, χωρίς νά προχωρήσουμε στήν αναλυτική του περιγραφή. Αιτή θά περιμένει τή δημοσίευσή της στους καταλόγους μουσικών χειρογράφων του Άγιου Όρους<sup>9</sup>, έργο ζωής του καθηγητού Γρηγορίου Θ. Στάθη.

Μ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

### Α΄ ΔΙΑΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΛΑΟΥΣ

Η Εταιρεία Παιδαγωγικών Επιστημών Κομοτηνής σε συνεργασία με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης διοργάνωσαν με επιτυχία τριήμερο Α΄ Διαβαλκανικό Συνέδριο (από 30 Οκτωβρίου έως 1 Νοεμβρίου) με θέμα: «Οι πνευματικές σχέσεις του ελληνισμού με τους βαλκανικούς λαούς». Η σπουδαιότητα του συνεδρίου ως απαρχή μιας γενικότερης ανάπτυξης και δημιουργία ουσιαστικότερων δεσμών φιλίας και συνεργασίας μεταξύ των λαών των Βαλκανίων τονίστηκε τόσο στους εναρκτήριους χαιρετισμούς, όσο και στις επί μέρους εισηγήσεις Ελλήνων και ξένων, προερχόμενων από τον χώρο της Βαλκανικής, επιστημόνων.

Το Συνέδριο φιλοξενήθηκε στο αμφιθέατρο της Νομικής Σχολής. Ο καθηγητής της Νομικής Αλέξανδρος Κωστάρας εκ μέρους του πρώτλη του Δ.Π.Θ. καθηγητή κ. Σιμόπουλου στον χαιρετισμό του τόνισε ότι τέτοια συνέδρια αναδεικνύουν τις αντιστάσεις μας και αφυπνίζουν τους πολιτιστικούς δεσμούς μας. Η ποίκιλομορφία και ιδιαιτερότητες των λαών της Βαλκανικής ως απαραίτητες ψηφίδες ενός ενιαίου ψηφιδωτού πρέπει να διατηρούνται ανέπαφες και να γίνονται σεβαστές από όλους μέσα σε ένα πλαίσιο ευρύτερης αλληλοκατανόησης και συνεργασίας για την αναζήτηση του κοινού πεπρωμένου.

Τη σημασία μιας τέτοιας βαλκανικής συνάντησης έξηρε επίσης σε μήνυμά του ο Υπουργός Μακεδονίας - Θράκης κ. Φίλιππος Πετσάλνικος που πρότεινε την ενίσχυση της επιστημονικής δραστηριότητας σε θέματα που αφορούν στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων εξαιτίας της γεινιάσης και της παράλληλης ιστορικής και πνευματικής τους πορείας.

Στον χαιρετισμό του ο Γεν. Γραμματέας Περιφέρειας Α.Μ.Θ. Σταύρος Καμπέλης θεώρησε το Συνέδριο ως αφορμή εμφάθισης στα ιστορικά γεγονότα από τα οποία αναδύεται η πολιτισμική ενότητα των λαών, ενώ ο Δήμαρχος Κομοτηνής κ. Γεώργιος Παπαδριέλλης σημείωσε την έντονη επίδραση του ελληνισμού στην πολιτιστική διαδρομή και εξέλιξη των βαλκανικών λαών.

8. Ό.π.

9. Γρ. Θ. Στάθη, *Τά χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής. Άγιον Όρος*, τ. Α΄ 1975, τ. Β΄ 1976, τ. Γ΄ 1993, Άθήνα.

Η ειρηνική συνύπαρξη ως κίνητρο για προώθηση ευκαιριών για αλληλοκατανόηση και ουσιαστική επικοινωνία θεωρήθηκε από τον πρόεδρο της οργανώτριας του συνεδρίου Εταιρείας Παιδαγωγικών Επιστημών Κομοτηνής κ. Αλέξανδρο Καζαντζή ως βάση για κάθε άλλη δραστηριότητα στον χώρο της Βαλκανικής, αφού οι πνευματικές σχέσεις οφείλουν να συμβαδίζουν ή να προπορεύονται, ώστε να συμβάλλουν σε σύγχρονες αντιλήψεις για συνεργασία και φιλία.

Η θεματολογία του συνεδρίου, επεσήμανε ο καθηγητής του Δ.Π.Θ. κ. Ιωάννης Παπαδριανός, που ως πρόεδρος της επιστημονικής επιτροπής είχε ουσιαστική συμβολή στην επιτυχή διεξαγωγή των εργασιών του συνεδρίου, επιλέχτηκε με τρόπο που ενώνει τους βαλκανικούς λαούς, των οποίων οι πνευματικές σχέσεις είναι πολύπλοκες και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ιστορία, γι' αυτό και η ενότητά τους αποτελεί ασφαλή προϋπόθεση για μελλοντική πρόοδο, αφού δηλαδή ενωθούν, όπως χαρακτηριστικά τόνισε τα «σκόρπια Βαλκάνια».

Από την πλευρά του ο καθηγητής του Δ.Π.Θ. κ. Ιωάννης Βούλαρης, που συμμετείχε επίσης στην επιστημονική επιτροπή, τόνισε πως η διεξαγωγή του συνεδρίου εντάσσεται στα πλαίσια μιας συνεχούς επαφής που έχει αναπτυχθεί μεταξύ της περιοχής και των άλλων βαλκανικών χωρών και χαρακτήρισε τα Βαλκάνια χώρο φιλίας και όχι πλέον «πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης».

Χαιρετισμούς επίσης απηύθυναν ο πρωτοσύγκελος της Ιεράς Μητρόπολης π. Αρισταρχος Τσαλαρπας που τόνισε τη συμβολή της Εκκλησίας, ο βοηθός Νομάρχης κ. Άρης Γιαννακίδης, ο οποίος επεσήμανε την ανάγκη ειρηνικής συνύπαρξης, και ο βουλευτής Έβρου κ. Θεοφάνης Δημοσχάκης που έκανε λόγο για κοινή συμπόρευση των βαλκανικών λαών.

Η πρώτη ομιλήτρια του συνεδρίου, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, στην εισήγησή της με θέμα τις πνευματικές επιδράσεις του ελληνισμού στους βαλκανικούς λαούς κατά την Τουρκοκρατία, αναφέρθηκε και στα μέσα διάδοσης και τον τρόπο επίδρασης της ελληνικής γλώσσας στην Ευρώπη. Οι λόγοι αυτής της διάδοσης, υποστήριξε, είναι ποικίλοι, πολιτικοί, οικονομικοί και πολιτιστικοί, ενώ τα μέσα της ήταν η εκπαίδευση και η παιδεία γενικότερα. Η ίδρυση δε των σχολείων ήταν εξαρτημένη από την οικονομική κατάσταση, την παράδοση στον χώρο της παιδείας και της οθωμανικής διοίκησης.

Μεταξύ των εισηγητών λάμπρυνε τις εργασίες του συνεδρίου με την παρουσία του και ο πρόεδρος της Βουλγαρίας στην Ελλάδα καθηγητής κ. Κίριλ Τοπάλωφ, ο οποίος στην εισήγησή του με θέμα για τη σχέση της βουλγαρικής λογοτεχνίας του ΧΙΧ και ΧΧ αιώνα με την αρχαία ελληνική παράδοση μίλησε για τον σύνδεσμο της βουλγαρικής φιλολογίας με την αρχαιοελληνική πολιτιστική παράδοση, παρουσιάζοντας τα βασικά χαρακτηριστικά του γενικού μοντέλου: αποδοχή και καλλιτεχνική ανάπτυξη θεμάτων, ιδεών, εικόνων, τεχνοτροπιών και άλλων στοιχείων της ποιητικής αρχαιοελληνικής λογοτεχνίας και μυθολογίας. Η μεσαιωνική Βουλγαρία είχε όχι μόνο κοινά σύνορα με το Βυζάντιο, αλλά και βρισκόταν μαζί του σε πολύπλοκες πολιτιστικές και πολιτικές σχέσεις, τόνισε ο κ. Τοπάλωφ και ανέλυσε την πορεία ανάπτυξής της από τον οθωμανικό ζυγό, ώστε να πλησιάσει πολιτιστικά την Ευρώπη και να γίνει μέρος του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Κατά τον εισηγητή, τα κοινά συμφέροντα, το κοινό παρελθόν και η κοινή τύχη των βαλκανικών λαών αποτελούν προϋποθέσεις για ένα ασφαλές μέλλον.

Η πρωινή συνεδρίαση του Σαββάτου άρχισε με την εισήγηση του συγγραφέα-ερευνητή Γιάννη Αδάμου για τη συμβολή των Θεσσαλών στον πνευματικό βίο των

βαλκανικών λαών. Η ανακοίνωση του κ. Αδάμιου περιέγραψε τη δράση των Θεσσαλών λογίων, αναφέροντας και τον πρωτομάρτυρα της ελληνικής ελευθερίας Ρήγα Φεραίο, σχετικά με το πού δίδαξαν, τι έγραφαν και πώς ενήγγησαν κατά τους χρόνους της επανάστασης, όπως οι Χ. Οικονόμου, Κωνσταντίνος Κούμας, Γαξής, Κωνσταντάς, Φιλιππίδης.

Στη συνέχεια η κ. Γιοβάνκα Τζόρτεβιτς-Γιοβάνοβιτς, επιστημονική συνεργάτιδα του Βαλκανιολογικού Ινστιτούτου του Βελιγραδίου, αναφέρθηκε στον τρόπο που παρουσιάζονταν οι Έλληνες και η Ελλάδα στον Σερβικό Λογοτεχνικό Αγγελιοφόρο, ένα από τα πιο αξιόλογα περιοδικά της Σερβίας που άρχισε να εκδίδεται ανά δεκαπενθήμερο από τον Μπογκράν Πόποβιτς την περίοδο πριν από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και συνέχισε και μεταξύ των δύο πολέμων, ενώ ένας από τους συνεργάτες υπήρξε και ο έλληνας δόκτωρ Κώστας Κουμανίδης.

Ο διευθυντής του μουσείου του Ποζζαρεβατς (Σερβία) κ. Μίρολιουμιτ Μανοϊλοβιτς μίλησε για την ελληνική γλώσσα και τα ελληνικά βιβλία στα σερβικά σχολεία τον 19ο αιώνα και παρουσίασε τις πολιτιστικές σχέσεις Ελλήνων και Σέρβων την εποχή που τη σερβική επανάσταση του 1804 και του 1815 κατηύθιναν οι ιδέες, για τις οποίες πέθανε ο Ρήγας Φεραίος, και που οδήγησαν και την Ελλάδα στην επανάσταση του 1821.

Ο καθηγητής του Α.Π.Θ. κ. Αθαν. Αγγελόπουλος, στη συνέχεια, αναφέρθηκε στην κοινή ορθόδοξη κληρονομιά Ελλήνων και Σέρβων που επέδρασε θετικά και παραγωγικά στην ανάπτυξη των ελληνοσερβικών σχέσεων. Στις σχέσεις αυτές ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της κοινής ορθόδοξης πίστης υπήρξε καταλυτικός.

Οι επόμενοι δύο εισηγητές, ο επιστημονικός συνεργάτης της Ε.Μ.Σ. κ. Ιωάννης Μπάκας και ο υποψήφιος διδάκτωρ του πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ευάγγελος Κασιμέρης ασχολήθηκαν με δύο ανατολικομακεδόνες λογίους στη Βουλγαρία των αρχών του 19ου αιώνα, τον Νευροκοπινό Ιωάννη Συμεωνίδη και τον Μελενίκιο Εμμανουήλ Βασκίδη αντίστοιχα. Ο πρώτος από τους δύο λογίους, ο Ιωάννης Συμεωνίδης, βουλγαρόφωνος στην καταγωγή, επηρεάστηκε σημαντικά από την ελληνική του παιδεία, γι' αυτό από ευγνωμοσύνη αφιέρωσε όλο το συγγραφικό του έργο στους Έλληνες. Δέχτηκε επίσης τις πνευματικές τάσεις της εποχής του, κυρίως του κινήματος των Κολλιβάδων, καθώς και την επίδραση του Κοσμά του Αιτωλού. Ο δεύτερος λόγιος, ο Εμμανουήλ Βασκίδης σπούδασε σε περιφημες σχολές της εποχής του, εργάστηκε στο Σνίζιον και στο Πλέβεν και άφησε πλούσιο συγγραφικό έργο αφιερώνοντας τον εαυτό του στην αναγέννηση του βουλγαρικού λαού.

Ακολούθησε η εισήγηση του λέκτορα του Δ.Π.Θ. κ. Στάθη Κεκριδή με θέμα την ακτινοβολία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης στη Βουλγαρία. Ιδιαίτερη βαρύτητα έδωσε ο ομιλητής στη σημαντικότερη συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στον πνευματικό βίο των Βουλγάρων μέσω δύο εκπροσώπων της βουλγαρικής αναγέννησης, του Μάρκο Μπαλαμπάνοφ και του Δαμασκηνού Ρίλσκι.

Η μεσημβρινή συνεδρίαση του Σαββάτου ξεκίνησε με την εισήγηση του κ. Αγκόπ Καραμπετιάν, διευθυντή του Βαλκανιολογικού Ινστιτούτου της Σόφιας (Βουλγαρία), που αναφέρθηκε στην επίδραση του ελληνικού πολιτισμού στην πνευματική αναγέννηση των Βουλγάρων κατά τους νέους και νεότερους χρόνους. Ιδιαίτερα τόνισε τη συμβολή των ελληνικών σχολειών που λειτούργησαν στον βουλγαρικό χώρο από τα οποία προήλθε η πρώτη βουλγαρική πνευματική ελίτ.

Ενδιαφέρουσα ήταν η εισήγηση της κ. Ελευθερίας Μαντά, επιστημονικής συνεργάτιδας του Ιδρύματος Μελετών της Χερσονήσου του Αίμου, με θέμα την εικόνα της



Ελλάδας στην αλβανική ιστοριογραφία. Συγκεκριμένα, αντικείμενο εξέτασης αποτέλεσε το σύγχρονο σχολικό εγχειρίδιο ιστορίας του γυμνασίου. Επίσης επισημάνθηκε ο κυρίαρχος ρόλος της εκπαίδευσης όχι μόνο για τη μετάδοση ακαδημαϊκών γνώσεων, αλλά και για τη διαμόρφωση στάσεων και αντιλήψεων στη νέα γενιά. Η εικόνα της Ελλάδας που διοχετεύεται στους αλβανούς μαθητές περιέχει αρνητικά στοιχεία για την Ελλάδα και εξυπηρετεί τους βαθύτερους στόχους της αλβανικής πολιτικής πραγματικότητας.

Μια προσέγγιση της ρητορικής παράδοσης των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών που συνδέεται με την ελληνική πολιτισμική επίδραση στη Βλαχία επιχειρεί η καθηγήτρια πανεπιστημίου Αθανασία Γλυκοφρύδη-Λεοντοίνη στην εισήγησή της με θέμα τη ρητορική στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και τους Έλληνες διανοούμενους. Η ρητορική που έχει αναδειχθεί, εξαιτίας της εκφραστικής της λειτουργίας, σε κυρίαρχη μορφή επικοινωνίας διδασκόταν εκεί, παράλληλα με τη γραμματική και τη λογική, σημείωσε η εισηγήτρια, ενώ σ' άλλο σημείο αναφέρθηκε στις εξαρτήσεις των ελληνικών λογίων συγγραμμάτων από την αριστοτελική ρητορική.

Η κ. Αδέλα Ισμουριάδου, διδάκτωρ ιστορίας, εστίαστηκε στον τρόπο με τον οποίο επέδρασε η ελληνική παιδεία στην αλβανική και βουλγαρική διάνοηση. Αναφέρθηκε εκτενέστερα στη συμβολή των σχολών των Ιωαννίνων στην ανάδειξη πνευματικών και πολιτικών μορφών στον χώρο της Αλβανίας.

Ο επιστημονικός συνεργάτης του Α.Π.Θ. κ. Γεώργιος Κιουτούσκας αναφέρθηκε στο έργο του Δημ. Ν. Δάρβαρη στη σλαβονοσερβική γλώσσα και στον μητροπολίτη Στέφαν Στρατιμίροβιτς. Υποστήριξε ότι κατά τον 18ο και το μισό του 19ου αιώνα η συμβίωση των Ελλήνων αποδήμων με τους Σέρβους στις περιοχές της Ουγγαρίας και της Αυστρίας, στα όρια δικαιοδοσίας της αρχιεπισκοπής του Κάρλοβιτς, δημιούργησε ευνοϊκές συνθήκες αλληλογνωριμίας με αποτέλεσμα πολλοί Έλληνες λόγιοι, όπως Γ. Ζαχαριάδης, Μιχ. Μπούατζης κ.ά., στα τέλη του 18ου και αρχές του 19ου αιώνα να συνεισφέρουν στον πνευματικό βίο των Σέρβων δημοσιεύοντας βιβλία στη σερβική γλώσσα, κυρίως μεταφράσεις από την ελληνική.

Στη συνέχεια ο λέκτορας του Α.Π.Θ., κ. Μανόλης Βαρβούνης, ασχολήθηκε με τα «Θρησκευτικά στοιχεία σε παροιμίες των βαλκανικών λαών» και μίλησε για κοινή χριστιανική βάση. Οι παροιμίες ταξινομούνται σε θεματικές κατηγορίες όπως: α) παροιμίες για τον Θεό, β) για τους αγίους, γ) για τον ναό και τη λατρεία, δ) για τους ιερείς και θρησκευτικούς λειτουργούς, ε) για υπερφυσικά φαινόμενα και την πίστη, στ) για τη στάση του ανθρώπου απέναντι στη θηροκεία.

Η απογευματινή συνεδρίαση του Σαββάτου ξεκίνησε με την ενδιαφέρουσα εισήγηση του κ. Ευαγγέλου Δημητριάδη, αναπληρωτή καθηγητή του Α.Π.Θ. και του κ. Γεωργίου Τσότσου, υποηγήφιο διδάκτορα Α.Π.Θ., με θέμα τη Θράκη στη χάρτα του Ρήγα Βελεστινλή μέσα από μια ιστοριογεωγραφική προσέγγιση. Μετά από σύντομη περιγραφή του ιστορικού πλαισίου της εποχής σύνταξης της χάρτας οι εισηγητές εξειδικεύτηκαν και σχολίασαν το ιστοριογεωγραφικό περιεχόμενο (απεικονίσεις της Χάρτας του Ρήγα, τη γεωγραφική γνώση της περιόδου διερεύνησης, την ιστορική γεωγραφία της Θράκης, π.χ. οικισμούς, φυσικό περιβάλλον) όπως προκύπτουν από τη χάρτα και την προσπάθεια αποκωδικοποίησης άλλων γνωστικών αντικειμένων από την ίδια πηγή, π.χ. αρχαίων οικισμών, αρχαίων τοπωνυμίων κ.ά.

Ο αρχειονόμος-ερευνητής κ. Γεώργιος Τουσίμης στην εισήγησή του παρουσίασε ένα μεγάλο αριθμό Βουλγάρων, πρωτοπόρων της βουλγαρικής αναγέννησης, να προέρχονται από ανθούσες ελληνικές σχολές μέσα στην οθωμανική αυτοκρατορία κατά

τον περασμένο αιώνα. Η ελληνική μόρφωση των περισσότερων οφείλεται στη Μεγάλη του Γένους Σχολή από τις αρχές του 19ου αιώνα —ένας από τους αποφοίτους ο Ρακόβσκυ καθώς και πολλοί άλλοι Βούλγαροι, πρωτεργάτες της εθνοεκκλησιαστικής χειραφέτησης. Φοβούμενοι τον εξελληνισμό οι λεγόμενοι «γραικοφόβοι» προσπαθούν να αποσπάσουν τους συμπατριώτες τους από την ελληνική μόρφωση και κατευθύνουν προς τη βουλγαρική παιδεία.

Ο ιστορικός-ερευνητής κ. Μιχάι Τσιπάου (Ρουμανία) παρουσίασε τον Νεόφυτο Α΄ τον Κρητικό, μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας (1738-1753), μια από τις πιο λαμπρές προσωπικότητες του 18ου αιώνα στον ρουμανικό χώρο. Το όνομά του συνδέεται με την ίδρυση και διοργάνωση σχολείων, καθώς και την έκδοση πολλών ελληνικών και ρουμανικών βιβλίων. Συνέγραψε και δύο θεολογικά έργα, καθώς και ημερολόγιο που περιέχει πολυάριθμες ιστορικές, γεωγραφικές και εθνολογικές ειδήσεις όπως και συλλογή επιγραφών.

Η καταληκτική εισήγηση του Σαββάτου ήταν αυτή της κ. Βέσνα Τσιβιέτκοβιτς Κούρελετς, υφηγήτριας της νεοελληνικής φιλολογίας του πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ (Κροατία) που εστίασε το ενδιαφέρον, ως ειδική, στις πνευματικές σχέσεις Ελλήνων-Κροατών μεταξύ 18ου και 20ού αιώνα. Χαρακτηριστική η αναφορά της στον Έλληνα λόγιο Δημήτρη Δημητρίου, οι πρόγονοι του οποίου κατάγονταν από τη Σιάτιστα. Ο Δημητρίου μολονότι είχε σπουδάσει γιατρός μας άφησε αξιόλογο ποιητικό έργο. Υπενθύμισε επίσης ότι ήταν και ένας από τους θερμότερους οπαδούς της Ίλλυριστικής Κίνησης και στενότερος συνεργάτης του επικεφαλής της κίνησης αυτής Λούντεβικ Γκάλι.

Στη συνεδρία της Κυριακής η πρώτη ομιλήτρια κ. Άννα Ταμπάκη, εντεταλμένη ερευνήτρια του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών, ασχολήθηκε με ανέκδοτα χειρόγραφα και την πολιτισμική ανανέωση που σημειώθηκε στον χώρο της ΝΑ. Ευρώπης μεταξύ του 18ου και 19ου αιώνα. Η εισήγηση επικέντρωσε την ανακοίνωσή της κυρίως στον χώρο της φιλολογίας (μυθιστόρημα, θέατρο) με βάση κείμενα, τα οποία διασώζονται σε συλλογές και βιβλιοθήκες της Ρουμανίας.

Η κ. Σάνια Βέλκοβα, επιστημονική συνεργάτιδα του Ινστιτούτου Βαλκανικών Σπουδών Σόφιας (Βουλγαρία), στην εισήγησή της τόνισε την παρουσία του Διονυσίου Σολωμού στα βουλγαρικά πολιτιστικά δεδομένα. Το ενδιαφέρον στη Βουλγαρία γι' αυτόν υπήρξε μόνιμο και πολύπλευρο εφόσον οι Βούλγαροι αποδέχονται το έργο του και συμμερίζονται την άποψη της ελληνικής φιλολογίας για τον Σολωμό ως μια από τις πιο σπουδαίες προσωπικότητες στη νεοελληνική πολιτιστική ιστορία.

Με την επίδραση που άσκησε η ελληνική παιδεία στους Βουλγάρους στα μέσα του 19ου αιώνα και εξής ασχολήθηκε ο τελευταίος ομιλητής του Συνεδρίου κ. Αθανάσιος Καρσθανάσης, καθηγητής του Α.Π.Θ., ο οποίος αναφέρθηκε κυρίως στα ελληνικά σχολεία των αμυγλών βουλγαρικών περιοχών που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του βουλγαρικού αναγεννησιακού πνευματικού κινήματος που εκφράστηκε μέσα από διακεκριμένες μορφές.

Παρεμβάσεις έκαναν η κ. Νυσταζοπούλου, ο κ. Τοπάλοφ και ο καθηγητής του τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ. κ. Χατζόπουλος συμβάλλοντας θετικά στην πορεία του συνεδρίου.

Ακολούθησαν συμπεράσματα με τα οποία επισημάνθηκε η ανάγκη τόνωσης των πνευματικών σχέσεων μεταξύ των βαλκανικών λαών, που έχουν απαρχή την αρχαία κλασική και βυζαντινή περίοδο, και προτάθηκε να συνεχιστεί η προσπάθεια διοργάνωσης βαλκανικών συνεδρίων με παρόμοιο θέμα όπως και της δημοσίευσης των εργα-

σιών σε μεγάλο αριθμό περιοδικών σε όλες τις βαλκανικές γλώσσες, ώστε να δημιουργηθούν σταθεροί δεσμοί αλληλοκατανόησης και συνεργασίας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΜΠΑΚΑΣ

## ΤΟ ΠΡΩΤΑΤΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ: ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ Ν. ΟΨΗΣ

Με δύο ανακοινώσεις, των οποίων οι κυριότερες επισημάνσεις παρατέθηκαν συνοπτικά στις αντίστοιχες δημοσιευμένες περιλήψεις<sup>1</sup>, πιστοποιήθηκε ότι:

- α) Η ανοδομή του ναού, σε αντιστοιχία με την κάτοψη, ήταν εξαρχής σταυρόσχημη και υπερυψωνόταν πάνω από τις στέγες των «γωνιακών διαμερισμάτων» (Α' περιλ., παράγρ. 4).
- β) Υπήρχε «τρίτη καθ' ύψος σειρά παραθύρων» στα υπερυψωμένα μέτωπα (τύπανα) των πλαγιών όψεων (Α' περιλ., παράγρ. 6). Η στάθμη αυτής της ανώτατης σειράς ανοιγμάτων υποδηλώνεται από τα ίχνη ισόσταθμων παραθύρων στους εγκάρσιους τοίχους που ορίζουν τη Β. κεραία του σταυρού (Α' περιλ., παράγρ. 4).
- γ) Η σταυρόσχημη στέγη ήταν ξύλινη (Α' περιλ., εισαγωγή· Β' περιλ., παράγρ. 7) και τη γείσα της διαμόρφωναν «αετώματα» (και) στις πλάγιες —Β και Ν— όψεις του ναού (Α' περιλ., παράγρ. 6).

Από τα βασικά αυτά στοιχεία της αρχικής γενικής διάρθρωσης του κτίσματος προκύπτουν, κατ' ακολουθίαν, οι δύο στάθμες των οριζόντιων γείσων: βρισκόνταν πάνω από τα κλειδιά των τοξωτών παραθύρων, της δεύτερης σειράς, αυτή του χαμηλότερου (γείσου) και της ανώτατης σειράς, του σταυροειδούς «φωταγωγού» (τα εικονιζόμενα διατηρούνται σήμερα στο εσωτερικό), εκείνη του υψηλότερου. Ενδέχεται αυτό το δεύτερο γείσο να βρισκόταν ψηλότερα, οπότε προκύπτει μια παραλλαγή της προτεινόμενης γραφικής αναπαράστασης.

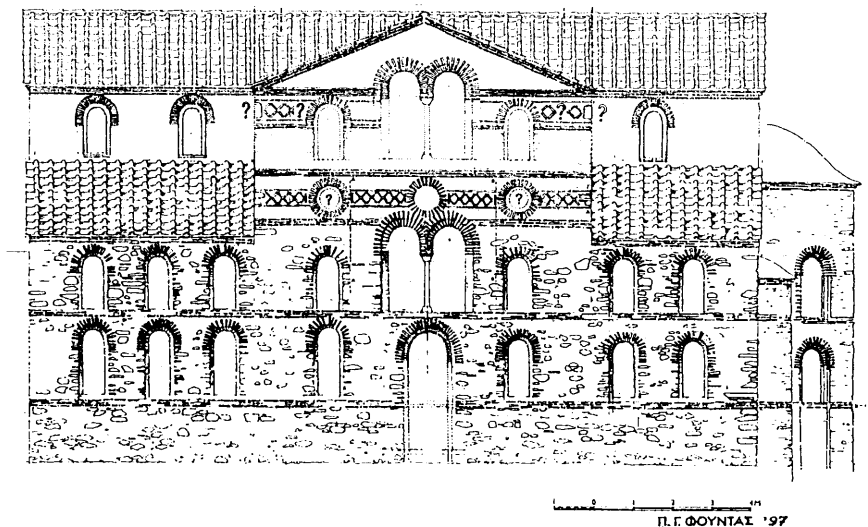
Παραπλήσια συνθετική αντίληψη διέπει και τη γενική εξωτερική διάρθρωση του κυρίου ναού, στη Ρωμανικού ύψους βασιλική με εγκάρσιο κλίτος, την αφιερωμένη στη Θεοτόκο και τον άγιο Δονάτο, στο Μουράνο (Βενετία)<sup>2</sup>, που κτίστηκε κατά τη μεσοβυζαντινή περίοδο.

Για την κατανόηση της πρότασης, σ' ό,τι αφορά στα επί μέρους στοιχεία της διάρθρωσης του υπερυψωμένου μετώπου της Ν. πλευράς, πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εξής:

1. Ο τρόπος χάραξης της κάτοψης, με αφετηρία το κεντρικό τετράγωνο και όχι το

1. Π. Γ. Φουντάς, «Η τυπολογία της πρώτης φάσης του Πρωτάτου», *Περίληψεις Ανακοινώσεων του 5ου Συμποσίου Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Θεσσαλονίκη 7-9 Ιουνίου 1985*, Αθήνα 1985, σ. 98· του ίδιου, «Σχάριφος και δομική χάραξη της κάτοψης στο ναό του Πρωτάτου», *Περίληψεις Εισηγήσεων και Ανακοινώσεων του 17ου Συμποσίου Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, Αθήνα 23-25 Μαΐου 1997*, Αθήνα 1997, σσ. 79, 80.

2. Πρωβλ. R. Krautheimer, *Παλαιοχριστιανική και Βυζαντινή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα 1991, σ. 500: «...η Βενετική αρχιτεκτονική του 11ου και του 12ου αιώνα, τόσο στους βασικούς της τύπους και στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του χώρου, όσο και σε πολλές από τις λεπτομέρειες, συνδέεται πολύ πιο στενά με τη μεσοβυζαντινή αρχιτεκτονική της Κωνσταντινούπολης και των μεγάλων αρχιτεκτονικών κέντρων της Ελλάδας, παρά με την αρχιτεκτονική της Δύσης». Πρέπει να σημειωθεί ότι η αναζήτηση μνημείων για συγκρίσεις, σε διευρυμένα πλαίσια τόπου και χρόνου, κρίθηκε αναγκαία λόγω της ιδιοτυπίας του Πρωτάτου.



μεσαίο κλίτος (βλ. Β' περιλ.), μαρτυρεί την εξαρχής εξάρτηση από τον τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου. Φαίνεται πως η σχέση αυτή επηρέασε και τον τρόπο διάρθρωσης του υπερυψωμένου μετώπου (το οποίο, άλλωστε, αποτελεί προβολή της εγκάρσιας κεραίας του σταυρού).

2. Το κεραμοπλαστικό κόσμημα (ανακατασκευασμένο στη Ν. όψη) έχει μορφή μαρτυρούμενη κατά την περίοδο αυτή (10ος αι.): παράθεση ρόμβων ή τετραγώνων «κατά κορυφήν». (Πρβλ. και εκδοχή της αβακωτής ζωφόρου). Πρόκειται λοιπόν για το διασωζόμενο μεσαίο τμήμα μιας ζώνης που διήχε καθ' όλο το μήκος του μετώπου, ως τους γωνιολίθους. Επισημαίνεται η ύπαρξη διακοσμητικής ζώνης σε αντίστοιχη στάθμη —στη βάση του υπερυψωμένου μετώπου (τυμπάνου)— στους Αγ. Θεοδώρους Αθηνών και ιδιαίτερα στον Αγ. Σώζοντα, στο Γεράκι, όπου η παραλληλία με την περίπτωση μας αναφέρεται όχι μόνο στην εντελώς ανάλογη θέση αλλά και στην ταύτιση του θέματος της ζώνης. Οι ομοιότητες αυτές προσανατολίζουν στην αναζήτηση και άλλων μορφικών και διαρθρωτικών σχέσεων με μνημεία του ευρύτερου ελλαδικού χώρου, όπου, άλλωστε, η συχνή παρουσία μετώπων μονοεπιπέδων (χωρίς τυφλά αφιδώματα) και με αετωματική επίστεψη συνιστά, κατ' αρχήν, συναφές πεδίο συσχέτισεων. Στο Β. μέτωπο του ναού, η μη σύμπτωση του κέντρου του συνανήκοντος κυκλικού φεγγίτη με τον οριζόντιο άξονα του κεραμοπλαστικού κοσμήματος, καθώς και άλλες επί του τοίχου ενδείξεις, υποδεικνύουν ίσως να μην αγνοηθεί το ενδεχόμενο ύπαρξης και άλλης ή άλλων παράλληλων διακοσμητικών ταινιών με άγνωστο θέμα. Είναι πιθανό ότι το μέτωπο αυτό παρουσίαζε κάποιες διαφορές από το νότιο ως προς τη διακόσμηση. Συναφώς προς τα παραπάνω και δεδομένου ότι υπάρχουν σχετικά παραδείγματα από την Πελοπόννησο ως την Καστοριά, προτείνουμε, με επιφύλαξη, άλλη μια ζώνη (άγνωστης μορφής) στην τυπική θέση «ζωφόρου» αμέσως κάτω από το αέτωμα.

3. Τα κυκλικά θέματα που μορφώνονται με ακτινωτά διατεταγμένες πλίνθους, ως διαρθρωτικά είτε διακοσμητικά στοιχεία των όψεων, δεν είναι άγνωστα στη μεσοβυζαντινή περίοδο. Συναντούμε κυκλικούς φεγγίτες (ναός Μυρελαίου), ρόδακες με

υποχωρημένο ή όχι δίσκο (Βορ. εκκλ. μονής του Λιβός, ναοί Καστοριάς), ρόδακες με σκυφίο στο κέντρο (Ρομπροσα) ή απλώς πλινθοπεριβλήτα σκυφία (Γεράκι). Στα δύο τελευταία παραδείγματα τα σκυφία παρεμβάλλονται σε διακοσμητικές ζώνες. Σύμφωνα με επί του τοίχου ένδειξη και συγκριτικά στοιχεία, είναι ενδεχόμενο να υπήρχαν και άλλοι δύο φεγγίτες ή απλοί ρόδακες (τυφλοί), σε ρυθμική αντιστοιχία με τα εκατέρωθεν του διλόβου απλά παράθυρα.

4. Το μεσαίο από τα παράθυρα της ανώτατης σειράς, ήταν δίλοβο, γιατί:

- α) Σε δύο αθωνικούς μεσοβυζαντινούς ναούς χωρίς πλευρικές κόγχες, τον γειτονικό, του Ραβδούχου και εκείνον του Αγ. Προκοπίου, οι αντίστοιχες πλευρές διαθρώνονται με δύο επάλληλα δίλοβα.
- β) Στους μεσοβυζαντινούς ναούς της Κωνσταντινούπολης η διάρθρωση είναι συνήθως τριμερής και τα ανώτατα ανοίγματα, κατά το μέτρο που επιτρέπει η διαγραφή της εσωτερικής καμάρας σε συνάρτηση με την κλίμακα μεγέθους, δεν είναι στενότερα από τα αμέσως κατώτερα.
- γ) Στα μνημεία του ελλαδικού χώρου, της ίδιας περιόδου, υπάρχει συνηθέστατα υπό το αέτωμα αξονικό δίλοβο. Στις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις, η γραμμή βάσης του τριγώνου του αετώματος διέρχεται πλησιέστατα προς τα κέντρα των η μ ι κ υ κ λ ι ω ν των τόξων του διλόβου.

5. Διευκρινίζεται ότι το κάτω τοξωτό άνοιγμα, κατά τον κατακόρυφο άξονα της όψης, ήταν κατά την α΄ οικοδομική φάση, θύρα. Στο σχέδιο δεν έχει αναπαρασταθεί ο νάρθηκας.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ Γ. ΦΟΥΝΤΑΣ

**ΤΕΛΕΤΗ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ**  
**Κ.Κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ**  
**ΣΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**  
 (1 Ὀκτωβρίου 1997)

Ἡ Α.Θ. Παναγιώτης ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος κατά τήν ὀλιγοήμερη παραμονή του στή Θεσσαλονίκη ἐτίμησε τήν 1.10.1997 μέ ἐπίσκεψή του τήν Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἡ ὑποδοχή τοῦ προκαθημένου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἔγινε στό Θέατρο τῆς Ε.Μ.Σ., τό ὁποῖο ἦταν κυριολεκτικά κατάμεστο ἀπό ἑταίρους καί φίλους τοῦ ἰδρύματος καί πλῆθος κόσμου πού ἤθελε νά ἰδεῖ ἀπό κοντά τόν Οἰκ. Πατριάρχη καί ζητήσῃ τήν εὐλογία του. Τό Δ.Σ. τῆς Ε.Μ.Σ. σύσσωμο ὑποδέχθηκε τόν Οἰκ. Πατριάρχη στά προπύλαια τοῦ Θεάτρου. Τόν Πατριάρχη συνόδευαν μητροπολίτες τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, μητροπολίτες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί πλῆθος κληρικῶν. Παρέστησαν ὁ ὑπουργός Μακεδονίας-Θράκης, ὁ δήμαρχος Θεσσαλονίκης, οἱ πρυτάνεις τῶν πανεπιστημίων Μακεδονίας καί Οἰκονομικοῦ Ἀθηνῶν, ὁ διοικητής τοῦ Γ΄ Σώματος Στρατοῦ, ὁ ἀστυνομικός διευθυντής Θεσσαλονίκης, ὁ κεντρικός λιμενάρχης, ὁ διοικητής τῆς Πυροσβεστικῆς Ὑπηρεσίας Θεσσαλονίκης, πρόξενοι, κοσμήτορες καί πρόεδροι σχολῶν τοῦ Α.Π.Θ., καθηγητές πανεπιστημίου, δικαστές, διευθυντές τραπέζων κ.λ. Τή φήμη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη, καθῶς καί ἄλλους ἐκκλησιαστικούς ἕμους, ἔφαλε ἡ χορωδία «Ἰωάννης Κουκουζέλης» ὑπό τή διεύθυνση τοῦ κ. Ἐμμ. Δασκαλάκη.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ε.Μ.Σ. καθηγητής κ. Κωνσταντῖνος Βαβοῦσκος «εἰς ἄψογον καί ἄπταιστον ἐκκλησιαστικήν καθαρεύουσαν ἑλληνικήν γλῶσσαν», κατά τήν ἐκφραση τοῦ ἰδίου τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη, ἐξῆρε τήν προσωπικότητα

τοῦ προκαθημένου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καί ἐτόνισε τήν ἀξία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς θεσμοῦ θεμελιακοῦ τοῦ Γένους. Μετά τό τέλος τῆς ὁμιλίας του ὁ κ. Βαβουῆκος ἀνέγνωσε τό Ψήφισμα τοῦ Δ.Σ. τῆς Ε.Μ.Σ. καί ἐπέδωσε τό χρυσοῦ μέταλλο τῆς τεσσαρακονταετηρίδος τῆς Ἑταιρείας καί τήν ἀπό δέρμα λύκου σχετική περγαμνή στόν τιμώμενο Πατριάρχη. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης στήν ἀντιφώνησή του εὐχαρίστησε γιά τήν ἐγκάρδια ὑποδοχή καί τή γενομένη πρός αὐτόν τιμή καί μέ τή σειρά του ἐξῆρε τό ἐπιστημονικό, πολιτιστικό καί ἐθνικό ἔργο τῆς Ε.Μ.Σ., ἀναφέρθηκε δέ στίς στενές σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου μέ τήν Ε.Μ.Σ. καί μέ τόν Πρόεδρο αὐτῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι καί μέγας ὀφικιᾶλιος τοῦ Πατριαρχείου. Ὁ Πατριάρχης πρῖν ἀναχωρήσει ἐξέφρασε τίς εὐγνώμονες εὐχαριστίες του καί στό βιβλίο ἐθιμοτυπίας τῆς Ἑταιρείας, στό ὅποιο συνυπέγραψαν καί οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτόν ἀρχιερεῖς. Ἐν συνεχείᾳ παρετέθη στό ὑπερῶ τοῦ Θεάτρου μικρή δεξίωση, κατά τή διάρκειά τῆς ὁποίας ὁ Πατριάρχης ἐδέχθη καί συνομίλησε μέ μεγάλο ἀριθμό παρευρισκομένων.

Δημοσιεύονται παρακάτω οἱ ἐκφωνηθέντες λόγοι, τό ψήφισμα καί ἡ εὐχαριστήρια ἐπιστολή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχη.

*Ἡ προσφώνηση τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν*

«Θειότατε καί Παναγιώτατε Δέσποτα,

Ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν χαιρεῖ χαράν μεγάλην ὑποδεχομένη ἐν τοῖς καταστάμασιν αὐτῆς τήν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα, τόν Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καί Οἰκουμενικόν Πατριάρχη. Ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ἀνώτατον ἐπιστημονικόν καί ἐν ταῦτῳ πνευματικόν καθίδρυμα ἐν τῇ περιοχῇ τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἀποστολικοῦ, Πατριαρχικοῦ καί Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἀνέκαθεν πρός τόν θρόνον τοῦτον στενάς διετήρησε σχέσεις, διά τε τήν ἱστορικὴν αὐτοῦ συμβολήν τόσο ἐν τοῖς πρός ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας ἀγῶσι τοῦ ἔθνους, ὅσον ἰδίᾳ ἐν τοῖς πρός τόν αὐτόν σκοπόν ἀγῶσι τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ περὶ τά τέλη τοῦ προηγουμένου καί τās ἀρχάς τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος, καί τήν ἐξακολουθητικῶς ὑπάρχουσαν ἐπὶ παγκοσμίου ἐπιπέδου ὑπερτάτην πνευματικὴν ἐπιρροήν ἐξ ἧς καί ἐπὶ μέρους τό ἡμέτερον γένος ἀντλεῖ τά ἀγαθοποιᾶ ἀποτέλεσματα αὐτῆς.

Πρὸ τίνος χρόνου ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν παρέστη δι' ἡμῶν κατὰ τήν ἐνθρόνισιν τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος ἐν τῷ περιλάμπρῳ οὐ μὴν καί μαρτυρικῷ Θρόνῳ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου καί νυχήθη τά ἄριστα Ὑμῖν τῷ νέῳ προκαθημένῳ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἐμνήσθημεν τότε τῶν μακαρίων μεγάλων Πατέρων, οὓς ἡ Ὑμετέρα Θειοτάτη Παναγιότης ἐκλήθη ἵνα διαδεχθῇ καί συνεχίσῃ τό ἔργον αὐτῶν. Καί ἐμνήσθημεν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τοῦ καί Προέδρου τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διατελέσαντος, καί Ἀνατολίου, τοῦ καί προέδρου τῆς περιλαλήτου Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διατελέσαντος, καί Ταρασίου, τοῦ καί προέδρου τῆς ἱστορικῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διατελέσαντος, καί ἐπὶ τούτοις τοῦ εὐκλεοῦς Ἰωάννου Χρυσοστόμου τοῦ καί Χρυσορρήμονος καί τοῦ διαβοήτου ἐπὶ παιδείᾳ καί σοφίᾳ Φωτίου τοῦ Πάνου καί τοῦ ἠρωϊκοῦ Μιχαῆλ Κηρουλαρίου, οὐ μὴν καί τοῦ μαρτυρικοῦ Γενναδίου Σχολαρίου καί τοῦ ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Ε', ὡς καί τοῦ ἐν νεωτέροις Ἰωακείμ τοῦ Γ' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς καί Ἀθηνάγορου καί τοῦ τῆς ἀγάπης ἐκφραστοῦ Δημητρίου Α'.

Πάντες οὗτοι, οἱ μὲν δόξῃ, οἱ δὲ ἀκανθίνῳ στεφάνῳ περιβληθέντες, ἑαυτοὺς μὲν

τῇ Θεῷ καὶ τῇ ἱστορίᾳ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ παρέδωσαν, τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐκράτιναν, τὸ γένος ἡμῶν ἐν ἐγρηγόρσει διετήρησαν καὶ τὴν εὐγνώμονα ἀνάμνησιν ἐν ταῖς καρδίαις πάντων ἡμῶν ἐστερέωσαν. Δι' ὃ, ὅτε τὸ πρῶτον, ἅμα τῇ ἐθνικῇ παλιγγενεσίᾳ, θέμα αὐτοκεφάλου ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος ἐν Ἑλλάδι προσετέθη, ἡ πενταμελὴς Ἐπιτροπὴ ἢ συσταθεῖσα ἐκ τῶν ἀρχιερέων ἐκ Πελοποννήσου ὀρμηθέντων, Κορίνθου Κυρίλλου, Τριπόλεως Δανιὴλ, Ρέοντος Διονυσίου, Ἀνδρούσης Ἰωσήφ καὶ Βρεσθένης Θεοδωρήτου, ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι Γ' τῶν Ἑλλήνων Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ Μαΐου 1827, ἥτις, σὺν τοῖς ἄλλοις, τὴν ἐθναρχικὴν ἐξουσίαν τοῦ κλήρου ἀφῆρεσε, καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιτροπὴν εἰδικῶς πρὸς σύνταξιν Κανονισμοῦ ρυθμιζόντος προσωρινῶς τὰ τῆς διοικήσεως τῆς φερομένης πρὸς ἀνακήρυσιν αὐτοκεφάλου, ἐν Ἑλλάδι, Ἐκκλησίας ὥρισε, μὴ ἀποδεχομένη τὴν τοιαύτην τῆς τότε Πολιτείας ἀπόφασιν καὶ δὴ ἐνεργοῦσα ἀντιθέτως πρὸς τὰς προθέσεις αὐτῆς, ὁμοφώνως τὸ αὐτοκέφαλον ἀπέκρουσεν ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς μυχίας τοῦ ἔθνους σκέψεις καὶ τὴν προσήλωσιν αὐτῆς εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διεδήλωσε διὰ βαρυσημάντου διακηρύξεως, ἧς καὶ τμήμα ἀπαγγέλλω διὰ τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές.

«Ἐπειδὴ πάντες ἡμεῖς, ἐξαιρέτως δέ οἱ τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, οὐκ ἐγνωρίσαμεν ἄλλην μητέρα, εἰμὴ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, οὔτε ἄλλον κυριάρχην, εἰμὴ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ἣ καὶ ὁ μεγαλόφρων αὐτῆς Πατριάρχης Γρηγόριος πρὸ ὀλίγων χρόνων ἐθυσίασθη ὑπὲρ τῆς ἱεράς ἡμῶν πίστεως καὶ ὑπὲρ Πατρίδος, διὰ τοῦτο οὐκ ἐφείται ἡμῖν ἀποσπασθῆναι ἀπ' αὐτῆς καὶ ἀποσιωπηθῆναι, ἀλλ' οἱ εὐρισκόμενοι κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἀρχιερεῖς ἐνούμενοι ἐν πνεύματι, κυβερνήσομεν, ὅση ἡμῖν δύναμις, τὰς ἐμπειστοτεμένας ἡμῖν ἐκκλησίας, μηδέ σχίσμα ἢ διαίρεσιν ἐμποιοῦντες εἰς τὴν πνευματικὴν ἡμῶν ἐνότητα καὶ ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν».

Παρ' ὅλα ταῦτα τὸ αὐτοκέφαλον καθεστὼς τότε, τὸ 1833, ἐπεβλήθη οὐσία πολιτειακῶς καὶ δὴ αὐτογνομόνως παρὰ τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν τοῦ τότε μακαρίου προκατόχου Ὑμῶν Κωνσταντίου, προσήματι μὲν μήπως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς εὐρισκόμενον παρὰ τῆ ἔδρα τοῦ σουλτάνου, παρεμβάλη ὑπὸ τὴν πίεσιν αὐτοῦ ἐμπόδια εἰς τὸν διεξαγόμενον ἐθνικὸν ἀγῶνα, οὐσία δέ πρὸς προβολὴν εἰς τὸ προσκήνιον τοῦ ἔθνους τῶν αὐτοχθόνων παραγόντων, ἐξ οὗ καὶ οἱ ὄροι «παράγων», «παραγοντιακός» ἔκτοτε ἐκράτησαν.

Τὴν λαϊκὴν ἀπαρέσκειαν ἐπὶ τῇ γενομένῃ τότε ρυθμίσει ἐξέφρασεν ἀνέτως ἡ ἰκανοποίησις, ἥτις προεκλήθη ἐκ τῆς μετὰ 17ετίας ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων, εἰς τὸν βασιλέα Ὅθωνα, ὅστις ὑποδεχόμενος τὴν βάσει πλέον τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ τόμου τῆς 28ης Ἰουνίου 1850 συγκροτηθεῖσαν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀπεκλήθη, καὶ ἀντιπροσφωνῶν αὐτὴν εἶπε: «τὴν ἐπανάληψιν τῶν κανονικῶν σχέσεων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν θεωρῶ ὡς ἐν τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας μου λαμπροτέρων συμβεβηκότων». Ἄλλωστε τὸ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔγγραφον δι' οὗ τὸ τότε ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἠτήσατο τὴν ἀποδοχὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐν Χριστῷ ἀδελφῆν διευμήνευε μεταξὺ ἄλλων ὅτι «ὡς γνήσια τέκνα τῆς Ἁγίας μητρὸς ἡμῶν Καθολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπονέμοντες πάντοτε τῇ Ὑμετέρα Παναγιότητι τῶν παρὰ πάντων τῶν Ὀρθόδοξων ὀφειλόμενον Αὐτῇ φόρον εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ, ὡς πρῶτον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῶν ὀρθόδοξων ποιμενάρχῃ καὶ πνευματικῷ πατρί».

Ἡ Θεσσαλονικὴ, ἡ οὐσία, οὐχί δέ τύποις, τότε συμβασιλεύουσα τοῦ Βυζαντίου, ἀειθαλὴς πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τὴν σκέτην πάντοτε τοῦ μεγαλομάρτυρος

Ἁγίου Δημητρίου, ἡ ἔδρα ἐστὶ τῆς ἐπιφανεστέρας τῶν ἐν ταῖς ἀποκληθείσαις Νέαις Χώραις εὐρισκομένων Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ὡς γνωστόν αὐταὶ παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Θρόνου τούτου τῇ θυγατρὶ Αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἐπιτροπικῶς ἵνα μετ' αὐτῆς ἀποτελέσωσι τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, διατηρηθείσης πάντως τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Θρόνου τούτου, ὡς ἄλλωστε καὶ αὐτός ὁ νόμος 3615 τοῦ 1928 τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἐκύρωσε.

Καὶ αἱ μὲν περιστάσεις, ὑφ' ἃς ἡ παραχώρησις αὕτη ἔλαβε τότε χώραν διὰ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνδικτικῆς Πράξεως ἀπὸ 14ης Σεπτεμβρίου 1928, παρήλθον, ἐν τούτοις ὁ Θρόνος οὗτος εἰς οὐδεμίαν ἀντίστοιχον ἐνέργειαν προέβη ὑπὸ τὴν αὐτονόητον πάντοτε ἀξίωσιν τοῦ σεβασμοῦ τῶν κυριαρχικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, ἅτινα ἄλλωστε ἀκέραια διατηρεῖ, ὡς πολλάκις ἔχομεν συγγράφει καὶ δικογραφῆσει, καὶ τύποις καὶ οὐσίᾳ ἀσκεῖ ἐν ταῖς Μητροπόλεσι Δωδεκανήσων καὶ Κρήτης καὶ ἐν Ἁγίῳ Ὁρει, ὡς καὶ ἐν ταῖς Μητροπόλεσι τῆς ἀλλοδαπῆς κατὰ τὸν ΚΗ' Κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὡς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐν τῇ τότε ἐννοίᾳ εὐρισκομέναις. Καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διετυπώθη ἀποψις, καθ' ἣν ἡ τυχόν ἀνάγκη τῆς μνησθείσης Πατριαρχικῆς καὶ Συνδικτικῆς Πράξεως δυνατόν νά καταστήσῃ εὐεπίφορον τὴν ἐκ τῆς Τουρκίας ἐξάρτησιν τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν, ἀποψις ἦν καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἐσχάτως ἰδίᾳ διατυπώσαντες αὐτὴν, ὡς ἰσχυρίζονται, ὡς πιστεύουσιν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐν δυνητικῇ ἀπορίᾳ διατυποῦσι περὶ αὐτῆς, ἐν τούτοις οὐδεὶς λόγος χωρεῖ ἅτε τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔχοντος μακρὰν παράδοσιν ἀντιστάσεως μέχρι θυσίας ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν. Ὑπομνηστικῶς ἀπλῶς τὴν περίπτωσιν τοῦ μακαρίου ἐκ τῶν προκατόχων ἡμῶν Διονυσίου, ὅστις, ὅτε ὁ σουλτάνος προσεπάθησε περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἵνα ἀναιρέσῃ τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας, μετέβη παρ' αὐτῆρ διαμαρτυρούμενος καὶ φέρων μετ' αὐτοῦ τὸ σχοινίον τὸ πρὸς ἀπαγχονισμόν αὐτοῦ.

Ἐπὶ τούτοις πρόσφατον παράδειγμά ἐστιν ἡ περίπτωσις τῆς Ἑσθονικῆς Ἐκκλησίας, ἣν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, διασκεδάζον τὰς ἀντιδράσεις τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἄλλοθεν πιεστικὰς συστάσεις φύσεως ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, προέβη εἰς ἐνεργοποίησιν τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνδικτικοῦ Τόμου τοῦ Ἰουλίου 1923, δι' οὗ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑσθονίας αὐτοκέφαλον ἀνεκήρυξεν ἀνταποκριθὲν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἐσθονικοῦ λαοῦ.

Καὶ ἀναμνηστικῶς ἐν τῷ τοιῷδε τοῦ μακαρίου Γερμανοῦ, τοῦ ἀρνηθέντος νά ἐφαρμόσῃ τὸν νόμον Λέοντος τοῦ Γ' περὶ ἀφαιρέσεως τῶν εἰκόνων ἐκ τῶν ναῶν, καὶ Φωτίου τοῦ Πάνυ, ἀρνηθέντος τὴν ἀνάμειξιν τοῦ Πατριάρχου Ρώμης εἰς τὰ τῆς Βουλγαρίας πράγματα.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει σημειωθῆτω ὅτι ἤδη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριαρχικὸς Θρόνος ἀνακτᾷ συνεχῶς τὴν προτέραν αὐτοῦ λαμπρότητα καὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ προοιωνίζεται ἀντάξιον τῆς οἰκουμενικῆς αὐτοῦ προσφορᾶς.

Χαιρόμεθα, διότι καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἀγωνιζόμεθα ἐξ ἀπλῆς ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ πρὸς προώθησιν τῆς ἐμπεδώσεως τῆς πατριαρχικῆς ταύτης ἀξίας. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τῇ ἐνεργείᾳ ἡμῶν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου ὡς Νομικὸν πρόσωπον Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου καὶ ὡς συνέπεια αὐτοῦ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης τιμᾶται ὡς ἀρχηγὸς κράτους. Ἀνεξαρτήτως τούτων ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐστιάζεται ἐν ταῖς καρδίαις πάντων ἡμῶν ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ὁρθοδοξίας, ὡς συντηρητὴς τοῦ ἀρχαίου ἐπισκοπικοῦ κάλλους, ὡς ἐγγυητὴς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἡμῶν.

Ἐυχαιριστοῦμεν τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα διὰ τὴν ἄκρως τιμητικὴν



ἐπίσκεψιν Αὐτῆς ἐν τοῖς καταστάμασι τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ χαίρομεθα διότι Ὑμεῖς νέος τὴν ἡλικίαν, γλωσσομαθῆς, μεμορφωμένος καὶ δυναμικός εὐρέθητε ἔχοντες ἐμπειστημένον Ὑμῖν τὸν οἶακα τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἐν ταυτῷ τὸν οἶακα τῆς καθολικῆς κατ' Ἀνατολᾶς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐς πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Παναγιότητος Ὑμῶν».

*Ἀνάγνωση καὶ ἐπίδοση ψηφίσματος ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν*

«Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, Θεϊότατε καὶ Παναγιώτατε Δέσποτα, ἀπεφάσισε ψήφῳ ὁμοθυμῶν τὴν ἀπονομὴν εἰς Ὑμᾶς τοῦ ὀλοχρύσου μεταλλίου τῆς τεσσαρακονταετηρίδος τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν καὶ τὴν ἀπονομὴν ψήφου ἐπὶ μεμβράνης. Τὸ κείμενον ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ  
ΕΛΘΕΕ ΤΩ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚῷ ΣΥΜΒΟΥΛΙῳ  
ΤΗΣ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῇ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ  
ΕΝ Τῇ ΣΥΝΟΔῳ ΑΥΤΟΥ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ  
ΕΤΟΥΣ ΕΒΔΟΜΟΥ ΕΝΕΝΗΚΟΣΤΟΥ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ  
Τῆ Α.Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΙ Τῷ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚῷ ΠΑΤΡΙΑΡΧῆΙ

κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙῶ

ΔΕΞΙῶ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΟΙΑΚΟΣΤΡΟΦῶ  
ΑΔΙΑΛΕΙΠΤῶΣ ΜΟΧΘΟΥΝΤΙ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ,  
ΘΕΡΑΠΟΝΤΙ ΔΕ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΜΑΧῶ ΕΥΣΤΑΘΕΙ  
ΤΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΔΟΓΜΑΤΩΝ,

ΑΠΟΝΕΙΜΑΙ

ΤΟ ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΤΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΟΣ ΑΥΤΗΣ 1939-1979  
ΩΣ ΕΝΔΕΙΞΙΝ ΤΙΜΗΣ, ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΑΥΤῶ ΤΕ  
ΚΑΙ Τῷ ΣΕΠΤῶ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚῷ ΘΡῶΝῶ ΚΟΙΤΙΔΙ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ  
ΕΓΕΝΕΤΟ ΕΝ Τῇ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚῇ ΠΟΛΕΙ ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ  
Τῇ ΠΡΩΤῇ ΜΗΝΟΣ ΟΚΤῶΒΡΙΟΥ  
ΕΤΟΥΣ ΕΒΔΟΜΟΥ ΕΝΕΝΗΚΟΣΤΟΥ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ, ΙΝΔΙΚΤ. ΣΤ'

Πρὶν ἢ ἀπονείμω αὐτὸ Παναγιώτατε δύο λέξεις θά εἴπω. Ὁ Αὐγουστος Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς ἔδωκεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος διάταγμα καταστρωθὲν ἐπὶ δέρματος τράγου. Τὸ διάταγμα τοῦτο φέρει τὴν ἐπωνυμίαν ὁ Τράγος. Ἡμεῖς ἐθεωρήσαμεν τί τὸ ἰσχυρότερον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Τράγου νά ποιήσωμεν. Διευτύσαμεν αὐτὸ ἐπὶ δέρματος Λύκου, τὸ ὅποιον εἶναι ἀκριβώτερον καὶ καλύτερον καὶ στερεώτερον καὶ συμβολικώτερον. Πρέπει νά ἔχετε καὶ ἓνα λύκον ἐκεῖ. Καὶ παρακαλοῦμεν ἐφεξῆς νά τὸ χαρακτηρίζετε «ὁ Λύκος», καὶ ὅποιος θέλει νά τὸ ἐπισκέπτεται νά λέγῃ «ὁ Λύκος», τὸν ὅποιον ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν ἐχάρισεν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

*Ἡ ἀντιφώνηση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου*

«Ἐντιμολογώτατε κύριε Πρόεδρε τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν,  
Ἄγαπητοὶ κύριοι σύμβουλοι καὶ συνεργάται,

Ἡ ἡμετέρα Μετριότης αισθανόμεθα ἰδιαίτερον χαρὰν ἐπισκεπτόμενοι τὸ Ἴδριμα τοῦτο τῆς ἐπιπόνου καὶ ἐπιμόνου σπουδῆς τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν ἱστορικὸν καὶ γεωγραφικὸν χώρον τῆς Μακεδονίας. Ἐκφράζομεν τὸν θαυμασμόν ἡμῶν διὰ τὸ ἐπιτελούμενον ἔργον, τοῦ ὁποίου ἢ ἐκ τοῦ πλησίου γνώσις ἐκπλήσσει, ὅσον καὶ ἂν ἐξ ἀκοῆς εἴχομεν πληροφορηθῆ τά περὶ αὐτοῦ.

Μετὰ μεγάλης συγκινήσεως παραλαμβάνομεν παρὰ τῆς σπουδαιότατον ἔργον ἐπιτελούσης Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν τὸ ἀπονεμηθὲν τῇ ἡμετέρᾳ Μετριότητι χρυσοῦν μετάλλιον καὶ τιμητικὸν δίπλωμα ἐπὶ περγαμνῆς. Τὸ μετάλλιον καὶ τὸν Λύκον. Ἐκφράζομεν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας διὰ τὴν ἐξῆχος τιμητικὴν ταύτην διάκρισιν, ἢ ὅποια ἐκφράζει τὸν βαθὺν σεβασμὸν ὑμῶν πρὸς τὴν Μητέρα Ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ τὸν θεσμόν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὸ μετάλλιον καὶ δίπλωμα τοῦτο ἀποτελοῦν ἓνα ἐμφανῆ κρίκον τοῦ ἀοράτου, ἀλλ' ἰσχυροτάτου συνδέσμου, ὁ ὁποῖος ὑφίσταται μεταξύ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Μακεδονίας, εἰς ὃν ἀνεφέρθη ἐπιτυχῶς ὁ προλαλήσας Ἐντιμολογιώτατος Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας ὑμῶν. Θὰ ἀποτελῆ δὲ δι' ἡμᾶς καὶ μίαν συνεχῆ ὑπόμνησιν τῶν φιλαλλήλων αἰσθημάτων μεταξύ ἡμῶν καὶ ὑμῶν, καὶ τῶν ἀλληλεγγύων αἰσθημάτων, ἴσως δὲ καὶ θὰ δίδῃ εἰς τὸν ἐξ ἡμῶν, τῶν ἀγαπωμένων φίλων, ἐκάστοτε ἐμπεριόστατον τὴν δυνατότητα ὅπως βλέπῃ ἀμφιδρόμως τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὄνειρον, ἀκούων ὄχι μόνον τὸ «διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν», ἀλλὰ καὶ τὸ «διαβάς ἐκ Μακεδονίας βοήθησον ἡμῖν».

Ἡ Ἐταιρεία, ἄλλωστε, Μακεδονικῶν Σπουδῶν εἶναι εὐφήμεως γνωστὴ διὰ τὴν πολυσχιδῆ καθαρῶς ἐπιστημονικὴν δρᾶσιν καὶ τὴν προσφορὰν αὐτῆς εἰς τὴν μελέτην καὶ βαθιτέραν γνώσιν τῶν διαβιούντων εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτῶν. Διότι ἡ Μακεδονία, ὡς γεωγραφικὴ περιοχὴ τοῦ εὐρύτερου χώρου εἰς ὃν κατώκουν καὶ ἔδραστηριοποιοῦντο τὰ διάφορα ἑλληνικὰ φύλα τῆς ἀρχαιότητος, εἶναι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων παρούσα εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ δὴ καὶ πρό, βεβαίως, τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ μετ' αὐτόν, καὶ ἐπὶ Βυζαντίου καὶ μέχρι σήμερον, ὥστε ἡ σπουδὴ αὐτῆς νὰ εἶναι πολλαχῶς διδακτικὴ καὶ ὠφέλιμος. Μάλιστα μετὰ τὴν Ὀθωμανικὴν κατάκτησιν οἱ ἐχριστιανισμένοι λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς, τεθέντες ὑπὸ τὴν πνευματικὴν προστασίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ ἀποτελέσαντες τὸ Ρουμιλλετί τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας, ἠσθάνθησαν ἠνωμένοι ἐν τῇ χριστιανικῇ αὐτῶν πίστει, ἀντιτιθεμένη πρὸς τὴν ἰσλαμικὴν πίστιν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας, καὶ ὀλίγου δεῖν θὰ ἠνοῦντο ἐν Χριστῷ, τοῦθ' ὅπερ βεβαίως δὲν θὰ κατήργει τὴν φυλετικὴν ἰδιοπροσωπεῖαν αὐτῶν, ἀλλὰ θὰ ἐνέτασεν αὐτὴν εἰς τὴν προσήκουσαν ὑποδεεστέρων θέσιν τῶν διαφορῶν ἀνευ ἐσχατολογικῆς σημασίας ἐν Χριστῷ, ὅπου οὐκ ἔνι Ἰουδαίος, οὐδὲ Ἕλληνας, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλευθερός.

Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις καὶ ἡ ἔξαρις τῶν ἐθνικῶν ἰδιαιτεροτήτων ἔφεραν ἀτυχῶς τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς εἰς ὀξυτάτας πολεμικὰς καὶ φυλετικὰς συγκρούσεις, πολλαὶ τῶν ὁποίων διεδραματίσθησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ τῶν ὁποίων τὸν ἀντίκτυπον ζῶμεν ἕως σήμερον. Ἐπειδὴ ἡ ἀληθὴς γνώσις πάντοτε ἐλευθερώνει ἀπὸ προκαταλήψεως καὶ πεπλανημένας παραδοχάς, αἱ ὁποῖαι σχεδὸν πάντοτε εὐρίσκονται ὀπισθεν τῶν συγκρούσεων, πιστεύομεν ὅτι τὸ ἔργον τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν εἶναι ὄχι μόνον μία προσφορὰ εἰς τὴν γνώσιν ἀλλὰ καὶ μία οὐσιαστικὴ προσφορὰ εἰς τὴν εἰρήνην. Εὐχόμεθα ὅπως εὐδοῶνται οἱ σκοποὶ αὐτῆς ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐν τῇ Βαλκανικῇ εἰρήνης καὶ τῆς παγκοσμίου, ἢ ὅποια πολλάκις κινδυνεύει ἀπὸ τοπικὰς συγκρούσεις.

Εἰς ὅλους ὑμᾶς, τοὺς ἐπιτελοῦντας τὸ ἠράκλειον τοῦτο ἔργον ἀξίζει δίκαιος

ἔπαινος. Συγχαίρομεν ὑμῖν ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐπιδαφιλεύομεν ὑμῖν ὀλόθυμον τὴν πατρι-  
κὴν καὶ πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐλογίαν καὶ εὐχὴν, δεόμενοι τοῦ Κυρίου ὅπως διαφυ-  
λάσῃ ὑμᾶς ὑγιεῖς καὶ ἀποδοτικούς καὶ ὅπως φωτίξῃ ὑμᾶς διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματός  
Του, ὥστε νὰ ἀποβαίνετε εἰρηνοποιοὶ γνάσται καὶ διάκονοι τῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία  
πράγματι ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰς ψυχικὰς ἐμπλοκάς.

Ἰδιαιτέρως συγχαίρομεν τῷ Ἐντιμολογιωτάτῳ καὶ φιλότῳ Προέδρῳ τῆς Ἐται-  
ρείας Καθηγητῆ κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Βαβούσκῳ, Ἀρχοντὶ Μεγάλῳ Χαρτοφύλακι τῆς  
καθ' ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ σοφῷ πανεπιστημιακῷ δι-  
δασκάλῳ καὶ ὀτρυνῶ συγγραφεῖ, διὰ τὸ πολυδιάστατον ἔργον καὶ τὴν μακροχρόνιον  
προσφορὰν αὐτοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὰ Γράμματα, τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν κοινωνίαν,  
τὸ Ἔθνος, καὶ ἐπικαλούμεθα ἐπ' αὐτόν πανοικί τὴν χάριν καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ,  
ἥτις εἶη καὶ μετὰ πάντων ὑμῶν, τῶν προφρόνως ἐνταῦθα εἰς ὑπάντησιν ἡμῶν συνα-  
χθέντων, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ λίαν ἡμῖν ἀγαπητά.

Ἐπιθυμοῦμεν νὰ προσθέσωμεν τὰ ἰδιαιτέρως συγχαρητήρια καὶ τὴν εὐαρέσκειαν  
ἡμῶν εἰς τόν Ἐντιμολογιώτατον κύριον Πρόεδρον τῆς Ἐταιρείας δι' ὅσα πρὸ ὀλίγου  
εἶπε περὶ καὶ ὑπὲρ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἱστορικῶν προνομίων τῆς Μητρὸς Ἁγίας τοῦ  
Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, δίκαια καὶ προνομίας διὰ τὰ ὁποῖα καὶ διὰ τὰς ὁποίας  
ὑπερεμάχησε καὶ ὑπερμαχεῖ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν δίδων μαρτυρίαν καὶ ἱστορικὴν καὶ  
ἐπιστημονικὴν τεκμηρίωσιν περὶ αὐτῶν, ἔτι δέ περισσότερον συγχαίρομεν διὰ τὴν  
ἄψυγον καὶ ἄπταιστον ἐκκλησιαστικὴν καθαρεύουσαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν  
ὁποίαν διετύπωσε τὰς ἀπόψεις του».

